استخدام‌یار بانکداری

ویژه آزمون استخدامی بانک‌ها و ادارات دولتی

(ملت، ملی، صادرات، تجارت، مسکن، اقتصادنوین، پاسارگاد،

پارسیان، شهر، کشاورزی، کارآفرین، گردشگری، ملل، سرمایه، سینا)

- خلاصه دروس منابع جدید به انضمام نکات مهم آزمونی
- مجموعه سؤالات آزمونی با پاسخنامه کاملاً تشریحی
- همراه با سؤالات تألیفی بر اساس منابع جدید با پاسخنامه

- اصول بانکداری و بانکداری داخلی
- پول و ارز بانکداری
- اصول حسابداری
- اقتصاد خرد و کلان
- ریاضی و آمار
- بازارهای مالی

مؤلف: مهدی اتحادفر

انتشارات اندیشه ارشد

فهرست مطالب

بخش اول: اصول بانکداری و بانکداری داخلی

نمونه سوالات آزمون استخدامی اصول بانکداری و بانکداری داخلی **۵۷**

پاسخنامه آزمون استخدامی اصول بانکداری و بانکداری داخلی **۷۳**

بخش دوم: پول و ارزش بانکداری

فصل اول:پول و تاریخچه آن ۷۶

فصل دوم: پول و اهمیت مطالعه آن ۹۲

فصل سوم:بانک و بانکداری ۱۰۸

فصل چهارم: سیاست های مالی ـ پولی ۱۲۲

فصل پنجم: تورم و منحنی فیلیپس ۱۳۶

فصل ششم: ریسک ۱۵۳

فصل هفتم: تراز پرداخت ها ـ نظام پولی ۱۶۲

بخش سوم: اصول حسابداری

فصل اول: تعاریف، اصول و مفاهیم حسابداری ۱۸۴

فصل دوم: عناصر حسابداری در بانک ها ۱۹۴

فصل سوم: منابع و مصارف ۲۲۹

فصل چهارم: عملیات کاربردی در بانک ها ۲۳۲

نمونه سوالات آزمون استخدامی اصول حسابداری ۲۳۷

پاسخنامه آزمون استخدامی اصول حسابداری ۲۴۹

بخش چهارم: اقتصاد خرد و کلان

فصل اول:مبانی علم اقتصاد ۲۵۲

فصل دوم: سیستم های اقتصادی ۲۵۵

فصل سوم:عرضه و تقاضا ۲۵۹

فصل چهارم:کشش ۲۷۱

فصل پنجم: رفتار مصرف کننده ۲۸۱

فصل ششم:رفتار تولیدکننده ۲۹۳

فصل هفتم: هزینه‌ها ۳۰۷

فصل هشتم: تولید و درآمد ملی ۳۱۲

فصل نهم: حسابداری ملی ۳۲۰

فصل دهم: مدل های تعیین درآمد ملی تعادلی ۳۳۱

فصل یازدهم: پول و وظایف آن ۳۴۹

فصل دوازدهم: تعادل بازار کالا و پول مدل LM- IS ۳۶۰
فصل سیزدهم: نظریه های مصرف، سرمایه گذاری و تورم ۳۷۵
نمونه سوالات آزمون استخدامی اقتصاد خرد و کلان ۳۸۹
پاسخنامه آزمون استخدامی اقتصاد خرد و کلان ۴۲۸

بخش پنجم: ریاضی و آمار

بخش پنجم: ریاضی و آمار ۴۶۵
فصل اول: نظریه مجموعه ها ۴۶۶
فصل دوم: توابع ۴۸۶
فصل سوم: حد و پیوستگی تابع ۵۳۹
فصل چهارم: مشتق و کاربرد مشتق ۵۶۴
فصل پنجم: اتحادها ۵۸۳
فصل ششم: جبر خطی ۵۸۸
فصل هفتم: آنالیز ترکیبی ۶۰۸
فصل هشتم:احتمالات ۶۱۷
فصل نهم:احتمال شرطی ۶۲۵
فصل دهم: آمار توصیفی ۶۳۴
فصل یازدهم: متغیرهای تصادفی ۶۵۵
فصل دوازدهم: کواریانس و ضریب همبستگی ۶۶۵
نمونه سوالات آزمون استخدامی ریاضی و آمار ۶۷۰
پاسخنامه آزمون استخدامی ریاضی و آمار ۶۷۷

بخش ششم: بازارهای مالی

بخش ششم: بازارهای مالی ۶۹۱
مروری بر بازارهای مالی ۶۹۲
نمونه سوالات آزمون استخدامی بازارهای مالی ۷۰۹
پاسخنامه آزمون استخدامی بازارهای مالی ۷۱۵

بخش اول

اصول بانکداری و بانکداری داخلی

اصول بانکداری

• تنوع تولید و نیاز بشر به تولیدات مختلف در سیر گسترش اقتصاد کشورها موجب پیدایش یک وسیله اقتصادی مورد قبول عامه به نام پول گردید.

• اختراع پول مشکلات موجود در مبادله کالاها را برطرف ساخت. مفهوم واژه پول دقیق و محدود نیست، گرچه از پول در مکالمات روزمره به معنی سکه اسکناس رایج نام برده می‌شود، اما پول فقط به سکه و اسکناس رایج محدود نمی‌گردد، زیرا اسکناس و سپرده‌های قابل برداشت با چک کار یکسانی را انجام می‌دهند، در حالی که مفهوم پول به معنی اسکناس خیلی محدود است اما در مقابل، مترادف با ثروت، بسیار گسترده است زیرا اموال منقول و غیرمنقول، سهام، اوراق قرضه و مشارکت و خلاصه همه انواع دارایی‌ها را شامل می‌گردد.

➢ پول

• اقتصاددانان، پول را براساس وظایفی که به آن محول شده است، به شرح زیر تعریف می‌نماید:

۱ـ عمل مبادله را انجام می‌دهد. (کالاهای عرضه شده در ازای پرداخت پول دریافت می‌گردند)

۲ـ واحد سنجش ارزش‌هاست (ارزش کالاها و خدمات با پول سنجیده می‌شود)

۳ـ قابل ذخیره است (قدرت خرید در زمان آینده)

۴ـ وسیله پرداخت‌های آتی است (معاملات در حال حاضر انجام می‌شود و تسویه آن موکول به آینده می‌گردد.)

۵ ـ واحد ثبت معاملات بازرگانی در دفاتر حسابداری است.

• نقشی که پول در بازارهای مختلف مبادلات و معاملات پیدا کرد کار داد و ستد و تجارت را توسعه بخشید و موجب پیدایش حرفه صرافی گردید که عملیات آن‌ها مقدمه کار بانک‌های امروزی شد.

اشکال پول

➢ پول فلزی

• به محض آن که فلزات قیمتی یعنی طلا و نقره کشف شدند، برتری و وجوه تمایز آن‌ها نسبت به کالاهای دیگر شناخته شده و جایگزین وسایل مبادلاتی قبلی شدند و به عنوان پول مورد استفاده قرار گرفتند. این فلزات قیمتی، نخست به صورت شمش، در بازار ظاهر گردیدند ولیکن با توجه به اشکالات ناشی از آزمایش‌های لازم، که الزاماً به منظور حصول اطمینان از وزن و عیار آن‌ها هر بار صورت می‌گرفت، در آن مقطع مسئولان امور در هر جامعه، دست به ضرب سکه زدند. برای این کار، آن‌ها

شمش‌ها را به سکه‌های کوچک و متنوع تبدیل و سکه‌ها را به نام خود ضرب کرده و در قلمرو جغرافیایی خویش رایج ساختند.

• از جمله مزایای پول فلزی در مقایسه با کالاهای واسطه‌ی قبلی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱ـ تراکم ارزش فراوان در حجمی محدود

۲ـ سهولت حمل و نقل

۳ـ فسادناپذیری

۴ـ قابلیت تقسیم‌پذیری، بدون صدمه زدن به کیفیت آن‌ها

➢ اسکناس

• از زمان‌های قدیم اسکناس به انواع و اشکال مختلف وجود داشته و در هر زمان دارای نقش و وظایف محدود و خاصی بوده است. در روم قبل از میلاد، بانک‌ها اسناد کاغذی منتشر می‌کردند و به اشخاصی که مسکوکات خود را پیش آن‌ها به امانت می‌گذاشتند، سندی به عنوان قبض رسید می‌دادند. این اسناد در بازار دست به دست می‌گشت و عملاً وظایف پول مسکوک و رایج آن زمان را انجام می‌داد. در قرون وسطی نیز، بانک‌های هلندی و انگلیسی اسنادی نظیر آن را ابداع و براساس آن وصول مسکوکات فلزی قیمتی را طبق سندی، گواهی می‌کردند و این سند، انتقال اسمی مسکوکات فلزی را امکان‌پذیر می‌ساخت و در عمل، قسمتی از وظایف و نقش‌های همان مسکوکات را ایفا می‌کرد.

• در سال ۱۶۵۶ میلادی، پالمستروخ موسس بانک سوئد اسکناس را ابداع کرد و آن را به ویژه برای تنزیل اسناد تجاری به وسیله بانک‌ها، رایج ساخت. قبل از این تاریخ، بانک‌ها اغلب به عملیات تنزیل و قبول سپرده می‌پرداختند. بدین ترتیب که اسناد تجاری مدت‌دار را به عنوان سپرده نزد خود می‌پذیرفتند و موقتاً معادل وجه آن‌ها را بعد از کسر ارزش اسمی سپرده، به صورت مسکوکات فلزی، به دارندگان آن‌ها می‌دادند.

➢ پول تحریری

• پول تحریری یا پول اعتباری به مجموع مانده حساب‌های مشتریان بانک‌ها و سایر موسساتی که سپرده می‌پذیرند، اطلاق می‌شود و معمولاً به وسیله چک یا ابزاری دیگر از حسابی به حساب دیگر قابل انتقال است. بخش مهمی از داد و ستدها و مبادلات از طریق پول تحریری صورت می‌گیرد و بخش دیگر آن با اسکناس و مسکوک انجام می‌شود، بنابراین سپرده‌ها هم می‌توانند به نوعی وظایف پول را انجام دهند.

➢ پول الکترونیکی

• پول الکترونیکی در واقع یک عدد (شامل بیت‌های دیجیتالی) است که بعد از امضای دیجیتالی ناشر آن، با ارزش معینی اعتبار می‌یابد و قابلیت انتشار و مبادله سریع را در شبکه رایانه‌ای دارا می‌باشد. این پول علیرغم این که دوران تکوین خود را می‌گذراند، اما داعیه جایگزینی اسکناس و مسکوک را داشته و از معیارهایی نظیر امنیت، اطمینان، کاربری و انتقال آسان، با مشخص بودن کاربر و همچنین استفاده مستمر و دائمی برخوردار می‌باشد.

➢ شبه پول

• اگر سپرده‌ها را به دیداری، پس‌انداز و مدت‌دار تقسیم کنیم سپرده‌های دیداری فرق عمده‌ای با اسکناس و مسکوک ندارند، زیرا به سهولت قابل نقل و انتقال هستند. اما سپرده‌های پس‌انداز و مدت‌دار از درجه نقدینگی پایین‌تری برخوردار بوده و در مقایسه با سپرده‌های دیداری به سادگی نمی‌توانند جایگزین اسکناس و مسکوک شوند. از این رو به سپرده‌های پس‌انداز و مدت‌دار شبه پول می‌گویند. یکی از مهمترین خصوصیات شبه پول، ضد تورمی بودن آن در کوتاه‌مدت است. چرا که دارندگان این نوع دارایی لااقل برای مدتی از هزینه و خرج کردن آن منصرف شده‌اند.

سپرده‌های مدت‌دار + پس‌انداز مردم نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری = شبه پول

➢ حجم پول در گردش

• برای برنامه‌ریزان و تحلیل‌گران مسائل اقتصادی تنها دانستن تعریف پول کافی نیست بلکه بیشتر، دانستن و در اختیار داشتن اندازه حجم پول در گردش به عنوان یک متغیر کلان اقتصادی مطرح است، تا از این طریق بتوانند آثار تغیرات حجم پول را در ارتباط با سایر متغیرهای اقتصادی مطالعه و تجزیه و تحلیل نمایند، بنابراین:

سپرده‌های دیداری مردم نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری + اسکناس و مسکوک نزد مردم = حجم پول در گردش

➢ سرعت گردش پول

• از آن‌جا که به کار بردن پول سبب از بین رفتن آن نمی‌شود، بلکه فقط انتقال مالکیت صورت می‌پذیرد، بنابراین پول در جریان مبادلات پیوسته گردش می‌کند. و از شخصی به شخص دیگر منتقل می‌شود. منظور از سرعت گردش پول تعداد دفعاتی است که یک واحد پولی طی مقطع زمانی مشخص توسط اشخاص جابجا می گردد.

➢ تاریخچه بانکداری

۱ـ بانکداری در دوره قدیم:

الف) بابل: در امپراطوری بابل معاملات بانکی به شیوه ابتدائی آن رواج داشت و حتی در قوانین حمورابی مقرراتی برای دادن وام و قبول سپرده‌های تجاری ذکر شده و دستوراتی درباره سرمایه‌گذاری آمده است.

• در شهر بابل تجارت‌خانه‌ها و بانک‌های بزرگی وجود داشتند که در آن‌ها دادن تمسک، حواله، برات و نیز گرفتن ریح تا میزان ۲۰٪ معمول بود و در مواردی به صدی چهل تا چهل و سه می‌رسید.

• معابد این شهر در حدود ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح به عملیات بانکی محدودی مبادرت می‌ورزیدند و در مقابل توثیق اموال غیرمنقول، پول به عاریت می‌دادند.

ب) ایران: قبل از دوره هخامنشی، بانکداری به طرز ابتدائی مرسوم بود ولی در انحصار معابد و شاهزادگان قرار داشت و در زمان هخامنشیان با رونق بازرگانی پول مسکوک رواج یافت. معروف‌ترین

این بانک‌ها، بانک اجیبی بود که تعلق به مهاجرین یهودی مقیم بابل داشت و به کلیه امور بـانکی نظیـر قبول سپرده و اعطای وام و رهن گرفتن املاک می‌پرداخت و سرمایه آن بـرای خریـد و فـروش منـازل، احشام، غلامان و کشتی‌های حامل کالا بکار می‌رفت.

۲ـ بانکداری در قرون وسطی (از قرن پنجم تا پانزدهم میلادی): در قرون وسطی بانکداری و تجارت به مفهوم آن چه در یونان و امپراطوری روم وجود داشت، عملاً از بین رفت و پس از سقوط روم یک سیر قهقرایی در عملیات بانکی و سایر مظاهر تمدن بشری پیدا شد. عرف بانکداری با انجام برخی عملیات بانکی توسط اقوام مختلف به خصوص یهودی‌ها با استعداد طبیعی این قوم که بیشتر به فعالیت‌های بانکی پرداخته بودند، حیات تازه‌ای یافت ولی با مخالفت و تعصب شدید مقامات کلیسا علیه دریافت ربح از افراد و منع مشروط آن در آیین یهود، این فعالیت تقریباً بلامانع و در برخی از مراکز به طور انحصاری در اختیار این قوم قرار گرفت. در آیین مذکور منع دریافت بهره منحصراً به هم کیشان یهودی تغییر و بنابراین عملیات صرافی و به خصوص دریافت بهره در مقابل دادن قرضه از افراد غیریهودی بلامانع تلقی گردیده است.

۳ـ بانکداری در دوره جدید (از قرون پانزدهم به بعد): دوره جدید با پیشرفت تدریجی تجارت و داد و ستد در سواحل دریای مدیترانه به خصوص در شهرهای ونیز و فلورانس آغاز شد و با کشف آمریکا و راه‌های جدید و استقرار روابط بازرگانی بین شرق و غرب کم کم دامنه فعالیت از سواحل دریای مدیترانه به کشورهای سواحل اقیانوس اطلس مانند فرانسه، اسپانیا، پرتغال و انگلیس گسترش پیدا کرد. این پیشرفت توأم با استفاده روزافزون از خدمات بانکی و در نتیجه ازدیاد بانکداران به خصوص در شهر ونیز بود. فعالیت و قدرت این بانکداران به قدری توسعه یافت که حتی به پادشاهان قرض می‌دادند و همین توسعه فعالیت و استفاده بیش از حد از قرضه بانکی به ورشکستگی‌های متعدد در نیمه دوم قرن شانزدهم میلادی منتهی شد و بالاخره منجر به وضع مقررات خاصی مبنی بر منع عملیات بانکداران خصوصی و ایجاد بانک‌های عمومی در این دوره گردید.

➢ تاریخچه بانکداری در ایران

۱ـ بانک جدید شرق: اولین بانکی که در ایران آغاز به کار کرد، بانک جدید شرق بود که مرکـز آن در لندن و حوزه عملیاتش مناطق جنوبی آسیا بود. این بانک بـدون تحصـیل هیچگونـه امتیـازی در سـال ۱۲۶۶ هجری شمسی (۱۸۸۸ میلادی) در تهران محل بانک بازرگانی سابق فعالیت خود را آغاز و سپس شعبی در شهرهای تبریز، اصفهان، شیراز، رشت و بوشهر دایر نمود. این بانک به سپرده‌های ثابت شـش ماهه ۴ ٪ و یک ساله ۶٪ و به موجودی حساب جاری ۲/۵ ٪ بهره پرداخت می‌کرد. بانک بـا ایـن اقـدام خود ۱۲٪ از نرخ بهره را پایین آورد و اولین‌بار اقدام به انتشار نوعی پول کاغذی به صورت حواله خزانـه برای مبالغ ۵ قران به بالا و قابل پرداخت در وجه حامـل نمـود. ایـن بانـک در سـال ۱۲۶۹ شمسـی در مقابل دریافت ۲۰,۰۰۰ لیره انگلیسی کلیه شعب و اثاثیه بانک را به بانک شاهی واگذار کرد.

۲ـ بانک شاهی یا شاهنشاهی ایران: صرافان ایرانی در مقام مقابله و رقابت با عملیـات بانـک جدیـد شرق برخاستند، ولی قبل از آن که نتیجه قطعی این رقابت حاصل شـود، حریفـی زورمنـد جـای آن را گرفت و این حریف بانک شاهی ایران بود که در سال ۱۲۶۷ هجری شمسی (۱۸۸۹ میلادی) به موجب

امتیازی که از طرف ناصرالدین شاه به پاول جولیوس دورویتر (مؤسس خبرگذاری رویتر) اعطاء گردید به وجود آمد. رویتر قبلاً در تاریخ ۱۰ مردادماه ۱۲۵۱ شمسی (۲۵ ژوئیه ۱۸۷۲ میلادی) در مقابل پرداخت ۴۰,۰۰۰ لیره امتیاز عظیمی برای مدت ۷۰ سال برای احداث راه آهن، حق انحصاری کلیه معادل (به جزء طلا و نقره و سنگ‌های قدیمی) تأسیس بانک و غیره را به دست آورد. این امتیاز بعدها لغو و امتیاز دیگری که اساس آن تأسیس بانک شاهی ایران بود به مدت ۶۰ سال تحصیل گردید که یکی از مواد قرارداد چنین بود: (در صورتی که دولت علیه ایران بعد از این مصمم بشود که امتیاز بانک، یا امتیاز یک دستگاه اعتباری را از هر قبیل که باشد اعطاء کند، آن امتیاز از امروز به حکم این قرارنامه محفوظ و ممهور و مخصوص است از برای این کمپانی که بر جمیع اشخاص و کمپانی‌های دیگر حق رجحان خواهد داشت.) یکی از امتیازات بزرگی که این بانک از آن خود کرده بود، حق انحصاری نشر اسکناس بود. بانک شاهنشاهی هرگز پیش از ۲۵ شعبه در ایران نداشت و تعداد این شعب برحسب سود و زیان آن‌ها متغیر بود، چنانکه در سال‌های ۱۲۷۰ و ۱۲۷۹ و ۱۲۹۹ هجری شمسی به ترتیب دارای ۱۵ و ۱۸ و ۲۱ شعبه بوده است. تمرکز حساب‌های دولت و وجوه خزانه در بانک شاهنشاهی و دخالت آن در کلیه نقل و انتقالات کشوری و لشگری، از جمله پرداخت حقوق مأمورین دولت و نظامیان، به تدریج اسباب استیلای این بانک را بر امور مالی کشور فراهم ساخت.

• بانک شاهنشاهی ایران با همین نام تا بهمن ماه سال ۱۳۲۷ هجری شمسی، به جز حق نشر اسکناس از سایر حقوق این امتیاز بهره‌مند بود و از آن تاریخ که مدت شصت ساله امتیاز مذکور منقضی شد تا مردادماه سال ۱۳۳۱ هجری شمسی بدون امتیاز و حقوق خاص به نام بانک انگلیس در ایران و خاورمیانه به فعالیت خود در ایران ادامه داد.

۳ـ بانک استقراضی ایران: پس از واگذاری امتیاز تأسیس بانک شاهی ایران به رویتر یکی از اتباع دول روسیه به نام ژاک پولیا کوف تأسیس بانک استقراضی را پیشنهاد کرد. این پیشنهاد در سال ۱۲۶۹ هجری شمسی (۱۸۹۰ میلادی) پذیرفته و به موجب امتیازی که از طرف ناصرالدین شاه صادر گردید، برای مدت ۷۵ سال به نامبرده اجازه دایر کردن شرکتی به نام انجمن استقراضی ایران و حق انحصاری برای حراج عمومی داده شد. انجمن استقراضی ایران، که بعدها به بانک استقراضی ایران موسوم گردید، طبق ماده ۱۸ امتیازنامه مذکور، از پرداخت هرگونه حقوق، باج و مالیات معاف بود و تنها طبق ماده ۷ آن مکلف بود که ۱۰ عواید خالص خود را به خزانه دولت تأدیه نماید.

• این بانک از ۲۲ مرداد ماه سال ۱۳۰۱ هجری شمسی به دولت ایران تحویل گردید و به بانک ایران موسوم گشت و بالاخره در سال ۱۳۱۲ هجری شمسی به موجب قانون اجازه تأسیس بانک فلاحتی و صنعتی (بانک کشاورزی ایران) ضمیمه بانک مزبور گردید.

۴- بانک سپه: در اردیبهشت ماه سال ۱۳۰۴ هجری شمسی بانکی کوچک با سرمایه و هدف محدود به نام بانک پهلوی قشون تأسیس و سرمایه اولیه آن مبلغ ۳۸۸۳۹۵۰ ریال از محل موجودی صندوق بازنشستگی درجه‌داران ارتش تأمین گردید، این بانک بعدها به بانک سپه تغییر نام یافت و چون صرفاً خدمات مربوط به ارتش را انجام می‌داد، لذا به عنوان اولین بانک تجاری شناخته می شود.

➢ تاریخچه تأسیس بانک ملی ایران

• تفکر تشکیل بانک با روش جدید بانکداری در ایران با تأسیس بانک دولتی تواماً ظاهر شد. ده سال قبل از تشکیل بانک شاهنشاهی (۱۲۵۸ هجری شمسی) حاج محمد حسین امین دارالضرب یکی از صرافان بزرگ و روشن‌بین، برای ایجاد یک بانک ایرانی پشنهادی به حکومت وقت ارائه نمود که متأسفانه مورد قبول واقع نگردید.

• در پنجم آذرماه سال ۱۲۸۵ هجری شمسی هنگامی که دولت از مجلس شورای ملی مجوز استقراض خارجی را درخواست نمود، احساسات ملی که از رفتار بانک‌های بیگانه جریحه‌دار بود، به هیجان آمده و نمایندگان ملت به منظور قطع نفوذ سیاسی و اقتصادی بانک‌های مزبور و ترمیم وضع مالی خزانه ضمن مخالفت با استقراض خارجی، تأسیس بانک ملی را خواستار شدند و لذا اجازه تشکیل بانک صادر و اعلان آن چهار روز بعد یعنی در تاریخ نهم آذرماه ۱۲۸۵ هجری شمسی منتشر گردید.

• خبر تشکیل بانک ملی با سرمایه ۱۵ میلیون تومان (۳۰ کرور) و قابل افزایش تا ۵۰ میلیون تومان با وجد و شعف فوق‌العاده عموم ملت روبرو شد، اعلان مذکور در همان روز انتشار، در مجلس شورای ملی قرائت گردید و نمایندگان ضمن اظهار مسرت و شادمانی، ثبات قدم و همراهی خود را بار دیگر ابزار نمودند، ولی مشکلاتی برای مجاهدین این راه به وجود آمد و تمام کوشش‌ها و تلاش‌ها را نقش برآب و امیدها را به یأس مبدل ساخت و بانک ملی تأسیس نگردید و تحقق این آرزوی بزرگ ملت ایران سال‌ها به تعویق افتاد.

• چهارده سال پس از آن مجدداً کوشش‌هایی برای نیل به این مقصود صورت گرفت، کابینه احمد قوام (قوام السلطنه) که در خردادماه ۱۳۰۰ هجری شمسی به مجلس معرفی شد، تشکیل بانک دولتی را در ماده دوم برنامه خود قرارداد، ولی چون نظر بر این بود که بانک ملی از بقایای بانک استقراضی روس به وجود آید و بانک مزبور نیز با وضعی که به دولت ایران واگذار شده بود قابل احیاء نبود، این برنامه باز هم جامه عمل نپوشید و نتیجه‌ای حاصل نگردید.

• بالاخره در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ماه سال ۱۳۰۶ هجری شمسی، قانون اجازه تأسیس بانک ملی ایران پس از بحث و بررسی نمایندگان مجلس شوورای ملی به تصویب نهایی رسید.

• بدین ترتیب بانک ملی ایران با سرمایه‌ای ناچیز به مبلغ بیست میلیون ریال که فقط هشت میلیون ریال آن نقداً پرداخت شده بود، تأسیس شد و از روز شنبه ۱۷ شهریورماه سال ۱۳۰۷ هجری شمسی (۸ سپتامبر ۱۹۲۸) بدون تشریفات در تهران (محل فعلی ادارات مرکزی) شروع به کار کرد.

• سرمایه بانک به موجب قانون مصوب تیرماه سال ۱۳۱۴ هجری شمسی، به مبلغ سیصد میلیون ریال افزایش یافت و با آن که دامنه عملیات بانک هر روز وسعت می‌یافت و بر مبلغ اندوخته‌ها نیز افزوده می‌شد، لیکن اصل سرمایه هم‌چنان ثابت ماند تا بالاخره در تاریخ دوازدهم مهرماه سال ۱۳۳۱ هجری شمسی، سرمایه این بانک به دو میلیارد ریال افزایش یافت.

نشر اسکناس

• یکی از اقدامات مهم و اساسی بانک ملی ایران خارج ساختن کنترل اقتصاد پولی ایران از دست بانک‌های خارجی بود که در ازاء پرداخت ۲۰۰،۰۰۰ لیره انگلیس به بانک شاهنشاهی، امتیاز انتشار اسکناس از بانک مذکور سلب و حق انحصاری انتشار اسکناس در اختیار بانک ملی ایران قرار گرفت.

• بدین ترتیب حق نشر اسکناس که یکی از ارکان استقلال کشور و از مهم‌ترین وسایل هدایت اقتصاد بود، پس از تقریباً ۴۳ سال از دست بیگانگان خارج و به ملت ایران بازگشت و از اول فروردین ماه سال ۱۳۱۱ هجری شمسی، اسکناس‌های جدید بانک ملی ایران به جریان گذاشته شد.

• اول فروردین ۱۳۱۱ هجری شمسی در تاریخ اقتصادی ایران و همچنین در تاریخ بانک ملی ایران روزی درخشان محسوب می‌شود از این تاریخ این موسسه ملی به بانک ناشر اسکناس مبدل شد و اختیارات و قدرت بیشتری برای انجام وظایف محوله و هدایت و رهبری اقتصاد ایران به دست اورد و توانست نقش موثری در تسهیل رشد و نمو اقتصادی و صیانت منافع کشور ایفا نماید.

اهداف و وظایف بانک‌ها

• در آغاز فعالیت، بانک‌ها سه وظیفه اساسی داشتند:

۱ـ شناختن پول‌های گوناگون (در سیستم فلزی)

۲ـ تعیین وزن و عیار هر پول و نسبت برابری پول ها و معاوضه آن‌ها با یکدیگر

۳ـ نگهداری پول های فلزی و اشخاص (طلا و نقره) در محل‌های امن

• پیشرفت سریع و افزایش قدرت مالی بانک‌ها و در نتیجه تسلط آن‌ها بر بازارهای پولی جهان، حاصل رشد اقتصادی و توسعه روابط بین‌المللی به دلیل رفع نیازهای مادی فزاینده جامعه امروزی می‌باشد. تفکیک بانک‌ها به بانک مرکزی ج. ا. ا و بانک‌های دیگر (تجاری، صنعتی، معدنی، کشاورزی) نیز خود موید لزوم این تقسیم و تعیین اهدافی است که انجام آن به بانک‌ها محول گردیده است. بنابراین وظایف کلیه بانک‌های خصوصی یا دولتی (بجز بانک‌های مسکن و کارگشایی) به صورت اختصار به قرار زیر می‌باشد:

۱ـ قبول سپرده (دیداری، مدت‌دار)

۲ـ اعطای تسهیلات

۳ـ خرید و فروش فلزات قیمتی

۴ـ اجاره صندوق امانات

۵ـ نقل و انتقال پول

۶ـ نگاهداری و انجام امور مربوط به اوراق بهادار

۷ـ انجام عملیات بورس

۸ـ ضمانت‌نامه بانکی

۹ـ خدمات امانی که عبارتند از قبول قیمومیت، وصایت و وکالت

➢ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وظایف آن

• این بانک با سرمایه‌ای معادل ۳/۶ میلیارد ریال، به منظور تنظیم حجم پول و اعتبار و نظارت بر سیستم بانکی کشور در تاریخ هجدهم مردادماه سال ۱۳۳۹ هجری شمسی تحت عنوان بانک مرکزی با اهداف زیر تأسیس گردید:

الف) وظیفه انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور

ب) حفظ ارزش پول و موازنه دریافت‌ها و پرداخت‌ها

پ) تسهیل مبادلات بازرگانی

ت) کمک به رشد اقتصادی کشور براساس نظارت بر عملیات بانک ها و موسسات اعتباری

ث) تنظیم مقررات مربوط به معاملات ارزی و طلا

➢ ارکان بانک مرکزی

• ارکان بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به شرح زیر می‌باشد:

۱ـ مجمع عمومی

۲ـ شورای پول و اعتبار

۳ـ هیأت عامل

۴ـ هیأت نظارت اندوخته اسکناس

• حال به تشکیلات ساختاری و وظایف هر یک از ارکان فوق می پردازیم:

۱ـ مجمع عمومی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

➢ اعضای این مجمع مشتکل است از:

❖ رئیس جمهور (ریاست مجمع)

❖ وزیر امور اقتصادی و دارایی

❖معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

❖دو نفر از وزرا به انتخاب هیأت وزیران

✍ **تبصره ۱:** رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به پیشنهاد رئیس جمهور و بعد از تأیید مجمع عمومی بانک مرکزی و با حکم رئیس جمهور منصوب می‌گردد.

✍ **تبصره ۲:** قائم مقام بانک مرکزی به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و پس از تأیید مجمع عمومی بانک مرکزی و با حکم رئیس جمهور منصوب می‌شود.

➢ وظایف مجمع عمومی

ـ رسیدگی به تصویب ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ـ رسیدگی و اتخاذ تصمیم نهایی نسبت به گزارش‌های هیأت نظار

ـ رسیدگی و اتخاذ تصمیم درباره پیشنهاد تقسیم سود ویژه بانک

ـ انتخاب اعضای هیأت نظارت به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی

ـ سایر وظایفی که طبق مقررات این قانون به عهده مجمع عمومی گذارده شده است.

۲ـ شورای پول و اعتبار

اعضای این شورا عبارتند از:

- ❖ وزیر امور اقتصادی و دارائی یا معاون وی
- ❖ رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- ❖ معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور یا معاون وی
- ❖ دو تن از وزرا به انتخاب هیأت وزیران
- ❖ وزیر بازرگانی
- ❖ دادستان کل کشور یا معاون وی
- ❖ رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن
- ❖ رئیس اتاق تعاون
- ❖ نمایندگان کمیسیون‌های «امور اقتصادی» و «برنامه و بودجه و محاسبات» مجلس شورای اسلامی (هر کدام یک نفر) به عنوان ناظر با انتخاب مجلس

• ریاست شورا بر عهده رئیس کل بانک مرکزی خواهد بود و هر یک از اعضای خبره شورای پول و اعتبار هر دو سال یک بار تغییر می‌یابند و انتخاب مجدد آن‌ها بلامانع می‌باشد.

➢ وظایف و اختیارات شورای پول و اعتبار

• شورای پول و اعتبار به منظور مطالعه و اتخاذ تصمیم درباره سیاست کلی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و نظارت بر امور پولی و بانکی کشور عهده‌دار وظایف زیر است:

• رسیدگی و تصویب سازمان، بودجه، مقررات استخدامی و آیین‌نامه‌های داخلی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

• رسیدگی و اظهارنظر نسبت به ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای طرح در مجمع عمومی.

• رسیدگی و تصویب آیین‌نامه‌های مذکور در قانون پولی و بانکی.

• اظهارنظر در مسایل بانکی، پولی و اعتباری کشور و همچنین اظهارنظر نسبت به لوایح مربوط به وام یا تضمین اعتبار و هر موضوع دیگری که از طرف دولت به شورا ارجاع می‌شود.

• ارائه نظر مشورتی و توصیه به دولت در مسائل بانکی، پولی و اعتباری کشور که به نظر شورا در وضعیت اقتصادی و به ویژه در سیاست اعتباری کشور موقر خواهد بود.

• اظهارنظر درباره هر موضوعی که از طرف رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در حدود قانون به شورای مذکور محول می‌شود.

۳ـ هیأت عامل

هیأت عامل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مرکب است از:

- ❖ رئیس کل
- ❖ قائم مقام
- ❖ دبیر کل بانک
- ❖ سه نفر معاون

> وظایف و اختیارات هیأت عامل

الف: رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان بالاترین مقام اجرایی و اداری، عهده‌دار کلیه امور بانک به استثناء وظایفی است که به موجب قانون پولی و بانکی و اصلاحیه‌های بعدی به عهده ارکان بانک گذارده شده است. همچنین وی مسئول حسن اداره امور بانک و موظف به اجرای قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط به آن می‌باشد. رئیس کل بانک، نماینده بانک در کلیه مراجع رسمی داخلی و خارجی با حق توکیل می‌باشد.

ب: قائم مقام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی و پس از تأیید مجمع عمومی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با حکم رئیس جمهور منصوب می‌شود.

ج: دبیر کل بانک به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی و تصویب مجمع عمومی منصوب می‌گردد و سرپرستی دبیرخانه شورای پول و اعتبار را نیز به عهده دارد و همچنین دادستان هیأت انتظامی بانک‌ها می‌باشد.

د: معاون بانک از طرف رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران منصوب و وظایف آنان به وسیله نامبرده تعیین می‌شود.

۴ـ هیأت نظارت اندوخته اسکناس

- ❖ هیأت نظارت اندوخته اسکناس از افراد زیر تشکیل می‌شود.
- ❖ رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران یا معاون وی
- ❖ دو نماینده مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجلس
- ❖ دادستان کل کشور یا معاون وی
- ❖ خزانه‌دار کل کشور
- ❖ رئیس کل دیوان محاسبات
- ❖ رئیس هیأت نظارت

> وظایف هیأت نظارت اندوخته اسکناس

- ❖ نظارت بر حسن اجرای مفاد ماده ۵ قانون پولی و بانکی کشور از طریق تحویل و نگهداری اسکناس‌های چاپ شده
- ❖ نگهداری حساب دارایی‌های موضوع ماده ۵ قانون فوق الذکر و صورت جواهرات مالی

❖ تنظیم مقررات مربوط به نمایش و نظارت بر ورود و خروج آن‌ها از خزانه بانک
❖ نظارت بر معدوم کردن اسکناس‌هایی که باید از جریان خارج شوند.

۵ ـ هیأت نظار

• هیأت نظار مرکب از یک نفر رئیس و چهار نفر عضو از میان حسابرسان خبره یا افـراد مطلـع در امـور حسابداری و یا بانکی با داشتن حداقل ده سال سابقه کار می‌باشد که به پیشنهاد وزیر امـور اقتصـادی و دارایی و تصویب مجمع عمومی برای مدت ۲ سال انتخاب می‌شوند و انتخاب مجدد آنان بلامانع است.

> وظایف هیأت نظار

❖ هیأت نظار مسئول رسیدگی به حساب‌ها و تعهدات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است که نسبت به صحت این حساب‌ها و تعهدات اظهارنظر می‌کند.
❖ رسیدگی به ترازنامه پایان سال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تهیه گزارش برای مجمع عمومی سالانه
❖ رسیدگی به صورت ریز دارایی‌ها و بدهی‌ها و خلاصه حساب‌های بانک و گواهی آن‌ها برای انتشار
❖ رسیدگی به عملیات بانک از لحاظ انطباق آن‌ها با موازین قانونی

> تحول بانکداری در ایران

مهم‌ترین تحولات نظام بانکی بعد از انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱ـ ملی شدن بانک‌ها
۲ـ ادغام بانک‌ها
۳ـ حذف ربا از سیستم بانکی

۱ـ ملی شدن بانک‌ها: در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی، نظام بانکی ایران به کلی مضمحل و از هم پاشیده بود. عواملی نظیر انتقال سرمایه‌ها به خارج از کشور، توسط سرمایه‌داران وابسته که خود مؤسس بانک‌های خصوصی و یا سهامداران عمده آن‌ها بودند، سلب اعتماد مردم نسبت به بانک‌ها و هجوم آنان برای بازپس گرفتن سپرده‌های خود، وصول نشدن مطالبات بانک‌ها که علاوه بر نامشخص بودن وضع بدهکاران عمده، موجب تعطیلی بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی گردید و بالاخره کاهش ارزش دارایی‌ها اغلب بانک‌های خصوصی را در وضعی قرار داده بود که علی رغم کمک‌های بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران عملیاتشان متوقف و یا خطر ورشکستگی آن‌ها را تهدید می‌نمود، به طوری که حتی قادر به پرداخت چک‌های با مبالغ جزیی هم نبودند. در تاریخ هفدهم خردادماه ۱۳۵۸ شمسی، طبق مصوبه شورای انقلاب برای حفظ حقوق و سرمایه‌های ملی و به کار انداختن چرخ‌های تولیدی کشور و تضمین سپرده‌ها و پس‌اندازهای مردم در بانک‌ها، بانک‌های ایران، ملی اعلام شدند.

• با توجه به شرایط فوق، لایحه قانون ملی شدن بانـک‌هـا در تـاریخ هفـدهم خردادمـاه ۱۳۵۸ هجـری شمسی، توسط شورای انقلاب اسلامی تصویب گردید. براسـاس لایحـه مـذکور ۲۸ بانـک و ۱۶ شـرکت پس‌انداز و وام مسکن و ۲ شرکت سرمایه‌گذاری ملی اعلام شدند.

➢ قانون ملی شدن بانک‌ها

ماده ۱: برای حفظ حقوق و سرمایه‌های ملی، بـه کـار انـداختن چـرخ‌هـای تولیـدی کشـور و تضـمین سپرده‌ها و پس‌اندازهای مردم در بانک‌ها، ضمن قبول اصل مالکیت مشروع مشروط و با توجه به:

ـ نحوه تحصیل درآمد بانک‌ها و انتقال غیرمشروع سرمایه‌ها به خارج

ـ نقش اساسی بانک‌ها در اقتصاد کشور و ارتباط طبیعی اقتصاد کشور با مؤسسات بانکی

ـ مدیون بودن بانک‌ها به دولت و احتیاج آن‌ها به سرپرستی دولت

ـ لزوم هماهنگی فعالیت بانک‌ها با سایر سازمان های کشور

ـ لزوم سوق دادن فعالیت بانک‌ها در جهت اداری و انتفاعی اسلامی

ز تاریخ تصویب این قانون، کلیه بانک‌ها ملی اعلام می‌گردد و دولـت مکلـف اسـت بلافاصـله نسـبت بـه تعیین مدیران بانک‌ها اقدام نماید.

ماده ۲: از این تاریخ تنها امضاء مدیرانی که از طرف دولت برای بانک‌ها معین مـی‌گردنـد دارای اعتبـار قانونی می‌باشد.

➢ ارکان بانک‌ها

•به دنبال ملی شدن بانک‌ها، لزوم تجدید نظر در ارکان بانک‌ها مطرح گردید. لذا لایحه قانون اداره امور بانک‌ها در تاریخ سوم مهرماه ۱۳۵۸ هجری شمسی به تصویب شـورای انقـلاب اسـلامی رسـید کـه بـه موجب این لایحه ارکان بانک‌ها به شرح ذیل مشخص گردید:

ـ مجمع عمومی بانک‌ها

ـ شورای عالی بانک‌ها

ـ هیأت مدیره هر بانک

ـ مدیرعامل هر بانک

ـ بازرسالن قانونی هر بانک

➢ مجمع عمومی بانک‌ها

اعضاء مجمع عمومی بانک ها از ۶ عضو به شرح زیر تشکیل می شود:

۱ـ وزیر امور اقتصادی و دارایی

۲ـ وزیر صنعت، معدن و تجارت

۳ـ وزیر جهاد کشاورزی

۴ـ معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

۵ ـ وزیر راه و شهرسازی

۶ـ وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

• ریاست مجمع عمومی بانک‌ها با وزیر امور اقتصادی و دارایی و در غیاب وی با وزیـر صـنعت معـدن و تجارت است. مجمع عمومی بانک‌ها به دو صورت عادی و فوق‌العاده تشکیل می‌گردد.

➢ وظایف مجمع عمومی عادی بانک‌ها

۱ـ استماع گزارش سالانه هر بانک و رسیدگی به ترازنامه و حساب سود و زیان سال مالی قبل، صورت دارایی، دیون و صورت حساب دوره عمل سالانه و تصویب ترازنامه و بودجه آن

۲ـ رسیدگی و اتخاذ تصمیم درباره اندوخته هر یک از بانک‌ها و تصویب سود ویژه

۳ ـ انتخاب اعضای هیأت مدیره بانک‌ها بنا به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی

۴- انتخاب مدیران عامل بانک‌های تخصصی به پیشنهاد وزیر مربوطه و انتخاب مدیران عامل بانک‌های تجاری به پیشنهاد وزیر صنعت ، معدن و تجارت

۵ ـ احکام مدیران عامل و اعضای هیأت مدیره بانک‌ها با امضاء وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر خواهند شد.

۶ ـ انتخاب بازرسان قانونی هر یک از بانک‌ها

۷ ـ تصویب اساسنامه هر یک از بانک‌ها

۸ـ تصویب آیین‌نامه‌های استخدامی، مالی، اداری و معاملاتی

۹ـ اتخاذ تصمیم نسبت به هرگونه مسائل دیگر مربوط به عملیات بانکی که از طرف شورای مالی بانک‌ها به مجمع عمومی پیشنهاد می‌شود

- جلسات مجمع عمومی عادی بانک‌ها، حداقل سالی یک مرتبه تا پایان تیرماه هر سال تشکیل خواهد شد.

➢ وظایف مجمع عمومی فوق‌العاده

- هرگونه تغییر در مواد اساسنامه هر یک از بانک ها، کاهش یا افزایش سرمایه هر یک از بانک‌ها، تأسیس، انحلال یا ادغام آن‌ها از وظایف مجمع عمومی فوق‌العاده می‌باشد.

➢ شورای عالی بانک‌ها

- **شورای عالی بانک‌ها از ۹ عضور به شرح زیر تشکیل می‌شود:**

۱ـ رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۲ ـ مدیر عامل بانک ملی ایران

۳ـ نماینده وزارت امور اقتصادی و دارایی

۴ـ نماینده معاون رئیس جمهور و معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

۵ـ نماینده وزارت راه و شهرسازی

۶ ـ نماینده وزارت صنعت، معدن و تجارت

۷ـ نماینده وزارت جهاد کشاورزی

۸ ـ نماینده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

- ریاست شورای عالی بانک‌ها با رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است. عضویت افراد مذکور در ردیف‌های ۳ تا ۹ مدت ۲ سال و انتخاب مجدد آنان بلامانع می‌باشد. جلسات شورا حداقل هر هفته یک بار به دعوت رئیس شورا و با حداقل سه نفر از اعضاء آن تشکیل می‌گردد.

وظایف و اختیارات شورای عالی بانک‌ها

۱ـ پیشنهاد انتخاب اعضای هیأت مدیره بانک‌ها به مجمع عمومی

۲ـ اظهارنظر مشورتی در مورد انتخاب مدیران عامل بانک‌ها

۳ـ ایجاد هماهنگی در امور بانک‌ها

۴ـ تهیه آیین‌نامه استخدامی و سایر آیین‌نامه‌های مالی، اداری و معاملاتی مربوط به امور بانک‌ها برای تصویب مجمع عمومی

۵ـ رسیدگی به بودجه هر یک از بانک‌ها برای تصویب مجمع عمومی

۶ـ اظهارنظر نسبت به ترازنامه، حساب سود و زیان و گزارش سالانه هر یک از بانک‌ها برای تقدیم به مجمع عمومی

۷ـ اظهارنظر نسبت به افزایش یا کاهش سرمایه هر یک از بانک‌ها

۸ـ کسب اطلاعات لازم در امور بانک ها از بانک‌ها و بررسی گزارش‌هایی که هیأت مدیره هر یک از بانک‌ها به شورای عالی ارسال می‌دارد.

۹ـ اتخاذ سیاست کلی در مورد تأسیس انحلال شعب یا هر واحد بانکی دیگر در هر نقطه از ایران یا خارج از کشور

۱۰ـ اظهارنظر نسبت به تغییر مواد اساسنامه هر یک از بانک‌ها و پیشنهاد آن به مجمع عمومی بانک‌ها

۱۱ـ اتخاذ تصمیم درباره سیاست‌های کلی اقتصادی، اعتباری و اداری بانک‌ها و سایر مسائل مربوط به اداره امور بانک‌ها

۱۲ ـ کوشش و ابتکار در حسن اداره بانک‌ها، بهبود مستمر وضع آن‌ها در جهت خدمت به مردم و اقتصاد کشور و افزایش درآمدها بر طبق موازین اسلامی

هیأت مدیره

- هیأت مدیره دارای کلیه اختیارات لازم برای اداره امور بانک، با توجه به موضوع و هدف مندرج در اساسنامه می‌باشد، مگر در مواردی که به موجب قانون و یا اساسنامه، اخذ تصمیم در مورد آن‌ها در صلاحیت مدیرعامل، شورای عالی یا مجمع عمومی بانک‌ها باشد.
- هیأت مدیره به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب مجمع عمومی بانک‌ها انتخاب می‌گردند. احکام انتصاب اعضاء هیأت مدیره توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر و ابلاغ می‌گردد.

مدیر عامل

- مدیرعامل بالاترین مقام اداری و اجرائی بانک است که در بانک‌های تجاری بنا به پیشنهاد وزیر صنعت، معدن و تجارت، نظر مشوتی شورای عالی بانک‌ها و تصویب مجمع عمومی بانک‌ها انتخاب می‌گردد. مدیر عامل ریاست جلسات هیأت مدیره را برعهده داشته و حکم مشارالیه نیز همانند سایر اعضاء هیأت مدیره توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر و ابلاغ می‌گردد.

✍ **نکته**: مدیرعامل بانک‌های غیردولتی از طرف هیأت مدیره انتخاب می‌شود.

➢ بازرسان قانونی

• مجمع عمومی بانک هر سال یک بازرس اصلی و یک بازرس علی‌البدل برای مدت یک سال انتخاب می‌نماید. عزل یا تجدید انتخاب بازرس مانعی ندارد. بازرس علی البدل در غیاب بازرس اصلی وظایف بازرسی را انجام می‌دهد.

➢ مؤسسات اعتباری غیربانکی

✍ **تعریف:** طبق ماده یک مقررات تأسیس و نحوه فعالیت مؤسسات اعتباری غیربانکی «مؤسسه‌ای است که از طریق جذب سپرده‌های غیردیداری، اخذ تسهیلات و استفاده از سایر ابزارهای مالی به تجهیز منابع مبادرت نموده و این منابع را به اعطای تسهیلات اعتباری اختصاص داده و یا به هر نحو دیگری به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واسطه بین عرضه‌کنندگان و متقاضیان منابع مالی باشد.»

۱ـ انواع مؤسسات اعتباری غیربانکی: براساس نوع فعالیت عمومی یا تخصصی که به عهده این گونه مؤسسات واگذار شده آن‌ها را به دو گروه تقسیم کرده‌اند:

• مؤسسه اعتباری غیربانکی تخصصی: مؤسساتی هستند که یک رشته از مجموعه فعالیت‌های اقتصادی یا یکی از انواع تسهیلات اعتباری را پایه فعالیت خود قرار داده‌اند. مؤسسه اعتباری غیربانکی تخصصی می‌تواند به صورت شرکت‌های سهامی عام یا خاص آغاز به کار نماید.

• مؤسسه اعتباری غیربانکی عمومی: مؤسساتی هستند که چند رشته مجموعه فعالیت‌های اقتصادی یا چند نوع از انواع تسهیلات اعتباری را شالوده فعالیت خویش قرار داده باشند.

• مؤسسه اعتباری غیربانکی عمومی فقط می‌تواند در قالب شرکت‌های سهامی عام با سهام با نام آغاز به کار نماید.

۲ـ شرایط تأسیس

۱- از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مجوز دریافت نماید.

۲- برطبق قانون تجارت اقدام به تشکیل شرکت سهامی عام یا خاص نموده و به ثبت برساند.

۳- اساسنامه کلیه مؤسسات اعتباری ضمن رعایت اصول قانون تجارت باید به تأیید شورای پول و اعتبار برسد.

۴- تغییر در اساسنامه ابتدا به تأیید شورای پول و اعتبار رسیده و سپس مورد تصویب مجمع عمومی فوق‌العاده صاحبان سهام قرار گیرد.

۵- حداقل سرمایه مؤسسات اعتباری غیر بانکی پنج میلیارد ریال است که باید برای تشکیل مجمع عمومی مؤسس، طبق قانون تجارت ۳۵٪ آن (۱,۷۵۰ میلیون ریال) در حساب بانکی واریز گردد.

۶- صلاحیت تخصصی مدیر عامل و قائم مقام مؤسسه اعتباری غیربانکی به تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برسد.

➢ نخستین گام در جهت اسلامی کردن سیستم بانکی

• پس از پیروزی انقلاب اسلامی و برقراری نظام جمهوری اسلامی، لزوم استقرار اقتصاد اسلامی به عنوان یکی از ضرورت‌های اساسی کشور مطرح شد. مهمترین اقدام عملی در این جهت می‌توانست ریشه‌کن کردن ربا از سیستم بانکی کشور باشد تا بدین وسیله بنیان یک اقتصاد اسلامی مبتنی بر قسط و عدل گذارده شود. به همین منظور پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۵۸ اقداماتی در

جهت اسلامی کردن نظام بانکی به عمل آمده که این اقدامات را می‌توان در کوشش‌های اولیه برای حذف بهره در سیستم بانکی و تأسیس بانک اسلامی و توسعه صندوق های قرض‌الحسنه خلاصه نمود.

• بدین منظور شورای پول و اعتبار در سیصد و نود و دومین جلسه مورخ سوم دی ماه ۱۳۵۸ تغییراتی در ساختار نرخ بهره بانکی به تصویب رساند که از ابتدای سال ۱۳۵۹ به شرح زیر به مورد اجرا گذارده شد.

۱ـ حداقل سود تضمین شده برای سپرده‌ها: در این روش بانک‌ها در جذب سپرده‌های غیردیداری اختیار پرداخت حداقل ۷ درصد سود تضمین شده برای سپرده‌های پس‌انداز و حداقل ۸/۵ درصد سود تضمین شده برای سپرده‌های مدت‌دار در سال را دارند. ضمناً مقرر شد در صورتی که بانک‌ها سود اضافی داشته باشند، از ابتدای سال ۱۳۵۸ هجری شمسی به صاحبان سپرده‌های غیردیداری علاوه بر حداقل سود تضمین شده نسبت به میزان سپرده‌ها در پایان هر سال سود اضافی نیز پراخت نماید.

۲ـ کارمزد و حداقل سود تضمین شده: برای وام‌ها و سایر تسهیلات اعتباری با توجه به این که از ابتدای سال ۱۳۵۹ احتساب و دریافت بهره از انواع اعتبارات و وام‌ها حذف گردید، مقرر گردید برای جبران هزینه‌های بانک‌ها کارمزد و سهم سود تضمین شده بر حسب انواع فعالیت‌های اقتصادی دریافت شود.

• پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اگرچه سعی شد اقداماتی در جهت حذف بهره انجام گیرد، لیکن این اقدام نتوانست تغییر اساسی در سیستم گذشته ایجاد نماید، به طوری که ناگزیر مقدار بهره‌ای که به سپرده‌ها پرداخت می‌شد تحت درصد کمتری تحت عنوان جدید حداقل سود تضمین شده همچنان ادامه یافت.

• همچنین دریافت کارمزد و حداقل سود تضمین شده در مورد وام‌ها و اعتبارات پرداختی و سپرده‌های دریافتی بانک‌ها نیز نشان‌دهنده عدم تغییر اساسی در نظام ربوی گذشته بود. بدیهی است برای حذف کامل بهره از سیستم بانکی، لازم بود اقدامات اساسی و اصولی دیگری در کلیه زمینه‌های اقتصادی انجام پذیرد تا همگام با سیستم بانکی، زمینه لازم و ضروری در اقتصاد کشور جهت حذف بهره فراهم شود. بدین منظور در سال ۱۳۶۱ هجری شمسی، لایحه عملیات بانکی بدون ربا (بهره) در جهت حذف بهره و انطباق عملیات بانکی با موازین اسلامی، تقدیم مجلس شورای اسلامی گردید که نهایتاً در تاریخ هشتم شهریورماه ۱۳۶۲ هجری شمسی به تصویب رسید.

• بر این مبنا دو وظیفه اصلی بانک‌ها، جمع‌آوری پول (تجهیز منابع پولی) و مصارف پول (تخصیص منابع) می‌باشد. با تلاش مدیریت بانک‌ها و همکاری کارکنان سیستم بانکی از این طریق گام‌های مؤثری برداشته شد که نیاز به بررسی بیشتر و مطالعه عمیق‌تر برای بازده روش‌های متخذه در توسعه اقتصادی کشور دارد.

خلاصه‌ای از بانکداری بدون ربا

➢ تعریف ربا

• ربا به معنای «زیاده بر اصل» به صورت پول یا کالا در قرآن مجید صریحاً و مؤکداً منع شده است. از آنجا که براساس قوانین بانکداری بدون ربا، بانک‌ها مجاز به تخصیص سپرده‌هایی هستند که تحت عناوین سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری، پس‌انداز، سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و بلندمدت

جمع‌آوری شده است لذا به بیان تعاریف و شرح مختصری از انواع تسهیلات پرداختی بانک‌ها به افراد حقیقی و حقوقی در قابل عقود اسلامی پرداخته می‌شود.

قرض‌الحسنه

- قرض‌الحسنه عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین (قرض‌دهنده) مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر (قرض گیرنده) تملیک می‌کند که قرض گیرنده مثل و یا در صورت عدم امکان قیمت آن را به قرض‌دهنده رد نماید.

مضاربه

- مضاربه عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین (مالک) عهده‌دار تأمین سرمایه (نقدی) می‌گردد، با قید این که طرف دیگر (عامل) با آن تجارت کرده و در سود حاصله شریک باشد.
- با توجه به تعریف فوق، کسی که سرمایه را تأمین می‌کند، مالک یا مضارب و کسی که با آن سرمایه کار می‌کند عامل می‌نامند.
- مضاربه فقط در بخش تجارت قابل انجام می‌باشد.

مشارکت مدنی

- مشارکت مدنی عبارت است از درآمیختن سهم‌الشرکه نقدی و غیرنقدی متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی متعدد به نحو مشاع به منظور انتفاع، طبق قرارداد.
- مشارکت مدنی توسط بانک‌ها به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای فعالیت‌های تولیدی، بازرگانی و خدماتی صورت می‌گیرد، مشارکت مدنی در تأمین تسهیلات مورد نیاز بخش‌های مختلف اقتصادی کاربرد بسیار وسیعی دارد.
- بازرترین نمونه استفاده از مشارکت مدنی، کاربرد آن در بخش مسکن می‌باشد به این معنی که بانک‌ها با متقاضیان شریک شده و سرمایه لازم را جهت احداث ساختمان در اختیار آنان قرار می‌دهند.

مشارکت حقوقی

- منظور از مشارکت حقوقی عبارت است از تأمین قسمتی از سرمایه شرکت‌های جدید و یا خرید قسمتی از سهام شرکت‌های سهامی موجود.
- بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف تولیدی، بازرگانی و خدماتی، قسمتی از سرمایه مورد نیاز شرکت‌های سهامی را که برای امور مذکور تشکیل شده و یا خواهند شد، تأمین نمایند.

معاملات سلف

- منظور از معامله سلف پیش‌خرید نقدی محصولات تولیدی به قیمت معین، با در نظر گرفتن ضوابط شرعی می‌باشد.

• بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی اعم از این که مالکیت این واحدها متعلق به شخص حقیقی یا حقوقی باشد، منحصراً بنا به درخواست این گونه واحدها نسبت به پیش‌خرید محصولات تولیدی آن‌ها مبادرت نمایند.

➢فروش اقساطی (نسیه)

• منظور از فروش اقساطی عبارت است از واگذاری عین به بهای معلوم به غیر به ترتیبی که تمام یا قسمتی از بهای مزبور به اقساط مساوی یا غیرمساوی در سررسید یا سررسیدهای معین دریافت گردد. عقد فروش اقساطی به منظور تأمین سرمایه برای موارد زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

۱ـ فروش اقساطی جهت تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی: بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی (مواد اولیه و لوازم یدکی و ابزار کار مورد نیاز) و سایر وسایل اولیه مورد استفاده این واحدها را منحصراً بنا به درخواست کتبی و تعهد متقاضیان مبنی بر خرید و مصرف عوامل مذکور خریداری و به صورت اقساطی به متقاضیان به فروش برسانند.

۲ـ فروش اقساطی وسایل تولید ـ ماشین‌آلات و تأسیسات: بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور صنعت، معدن، کشاورزی و خدمات، ماشین‌آلات و تأسیسات مورد نیاز متقاضیان را منحصراً بنا به درخواست کتبی متقاضیان و تعهد آن‌ها، مبنی بر خرید، مصرف و یا استفاده مستقیم این گونه اموال، خریداری و به صورت اقساطی به متقاضی به فروش برسانند.

۳ـ فروش اقساطی مسکن: بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امر مسکن، واحدهای مسکونی ارزان قیمت احداث و آن‌ها را به صورت اقساطی به فروش برسانند.

• همچنین بانک‌ها می‌توانند سهم الشرکه خود در مشارکت مدنی ساختمانی را به صورت اقساطی شریک بفروشند.

➢اجاره به شرط تملیک

• اجاره به شرط تملیک عقد اجاره‌ای است که در آن شرط شود مستأجر در پایان مدت اجاره و در صورت عمل به شرایط مندرج در قرارداد، عین مستأجره را مالک گردد.

• بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور خدمات، کشاورزی، صنعتی و معدنی به عنوان مؤجر، مبادرت به معاملات اجاره به شرط تملیک نمایند و همچنین می‌توانند واحدهای مسکونی احداث شده که در بحث فروش اقساطی مسکن به آن اشاره شد، به صورت اجاره به شرط تملیک واگذار نمایند.

➢جعاله

• طبق تعریف آیین‌نامه قانون عملیات بانکی بدون ربا جعاله عبارت است از التزام شخص (جاعل) یا کارفرما به ادای مبلغ یا اجرت معلوم (جعل) در مقابل انجام عملی معین طبق قرارداد. طرفی که عمل را انجام می‌دهد، «عامل یا پیمانکار» نامیده می‌شود.

• بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش امور تولیدی، بازرگانی و خدماتی با تنظیم قرارداد به عنوان عامل یا عندالاقتضاء به عنوان جاعل مبادرت به جعاله نمایند.

➢مزارعه

• مزارعه قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین (مزارع) زمین مشخصی را برای مدت معین به طرف دیگر (عامل) می‌دهد تا در زمین مذکور زراعت کرده و حاصل بین مزارع و عامل تقسیم گردد.

➢مساقات

• مساقات معامله‌ای است که بین صاحب درخت و امثال آن با عامل در مقابل حصه مشاع معین از ثمره واقع می‌شود. ثمره اعم است از میوه، برگ، گل و غیر آن.

➢تنزیل اسناد و اوراق تجاری (خرید دین)

• خرید دین قراردادی است که به موجب آن شخص ثالثی دین مدت‌دار بدهکار را به کمتر از مبلغ اسمی آن به صورت نقدی از داین خریداری می‌کند.

۱ـ بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی اسناد و اوراق تجاری متعلق به این قبیل واحدها را طبق ضوابط تنزیل نمایند.

۲ـ اسناد و اوراق تجاری به آن دسته از اسناد و اوراق بهادار اطلاق می‌گردد که مفاد ان حاکی از طلب حقیقی متقاضی باشد.

۳ـ بانک‌ها قبل از تنزیل اسناد و اوراق تجاری بایستی از حقیقی بودن دین، نقدشوندگی آن در سررسید و معتبر بودن متعهد دین اطمینان حاصل نمایند.

➢ضمانت‌نامه

• براساس ماده ۶۸۴ قانون مدنی، عقد ضمان (ضمانت) عبارت است از اینکه شخص مالی را که بر ذمه دیگری است به عهده گیرد. متعهد را ضامن، طرف دیگر را مضمون‌له و شخص ثالث را مضمون‌عنه (مدیون اصلی) یا ضمانت‌خواه گویند.

➢صندوق‌های اجاره‌ای و شرایط واگذاری

• بانک ملی ایران صندوق اجاره‌ای را با خصوصیات و شرایط ذیل به مشتریان خود به صورت اجاره واگذار می‌کند و هر شخص حقیقی یا حقوقی که مطابق قانون، اهلیت معامله داشته باشد می‌تواند با رعایت مقررات مربوط مبادرت به اجاره صندوق‌های مزبور نماید.

• اجاره این صندوق‌ها اجاره‌ای کاملاً شخصی و اسمی است، یعنی فقط اجاره‌کننده می‌تواند از آن استفاده نماید، مگر در مواردی که استفاده از آن برای سایر افراد با تنظیم وکالت‌نامه پیش‌بینی شده باشد. اجاره صندوق قابل انتقال نیست و مباشرت خود مشتری شرط است.

• صندوق‌های اجاره‌ای در ابعاد و اندازه‌های مختلف بوده و هر یک به دو قفل مجهز می‌باشد، یک قفل مربوط به مشتری و قفل دیگر متعلق به بانک است. هر قفل دارای یک کلید اصلی و یک کلید یدکی بوده که هر دو کلید قفل مشتری در موقع اجاره به وی تحویل می‌گردد.

• مدت اجاره صندوق اجارهای یک سال تمام شمسی از تاریخ انعقاد قرارداد است و تجدید آن برای سنوات بعد منوط به موافقت بانک خواهد بود، مضافاً برای هر مدت کمتر از یک سال که مشتری بعد از انقضای مدت اجاره از صندوق ها استفاده نماید، برابر اجاره بهاء یک سال طبق تعرفه‌ای که در آن مقطع رسمیت دارد، دریافت خواهد شد.

• چنانچه مشتری پیش از سررسید، صندوق را تخلیه نماید، بقیه مال‌الاجاره مسترد نمی‌گردد.

➢شرایط اجاره

• مشتری برای اجاره کردن صندوق می‌بایست ضمن پرداخت ودیعه و کارمزد سالانه صندوق، اوراق مشروحه ذیل را امضاء و به بانک تسلیم نماید:

الف: برگ درخواست اجاره صندوق اجارهای (تقاضای کتبی مشتری)

ب: آیین‌نامه صندوق اجاره‌ای که به عنوان قبول شرایط بانک در ۳۴ ماده و ۶ تبصره در ظهر کارت درج گردیده است.

پ: دو برگ کارت نمونه امضاء عکس دار؛ این کارت‌ها را باید علاوه بر مشتری شخص دیگری که مورد اعتماد بانک باشد، به عنوان معرف امضاء نماید

ت: چنانچه شخص حقیقی، متقاضی اجاره صندوق باشد، ضرورت دارد ضمن ارائه رونوشت مصدق اساسنامه مؤسسه که اجازه اجاره نمودن صندوق اجاره ای در ان قید گردیده، نسخه‌ای از روزنامه رسمی کشور را نیز که آگهی ثبت مؤسسه همراه با معرفی مدیر یا مدیران مؤسسه در آن ثبت شده ، به بانک تسلیم نماید.

بانک پس از قبول درخواست، یک برگ گواهی نامه اجاره صندوق، با قید شماره صندوق واگذار شده به مشتری تحویل می‌دهد. مشتری برای استفاده از صندوق باید گواهی‌نامه فوق را ارائه نماید.

➢ عملیات حسابداری صندوق‌های اجاره‌ای

• **بدهکار:** حساب صندوق / جاری مشتری (ریال معادل ودیعه و کارمزد دریافتی از مشتری)

• **بستانکار:** حساب بستانکار موقت (ودیعه صندوق اجاره‌ای) (ریال طبق تعرفه)

• **بستانکار:** حساب کارمزد دریافتی (ریال طبق تعرفه)

• لازم به یادآوری است پس از اتمام مدت اجاره و با تحویل دو عدد کلید و تسویه حساب کامل، مبلغ ودایع به مشتریان بازپرداخت خواهد شد.

➢انواع سپرده و موضوعات مرتبط با آن

•سپرده‌ها از مهمترین منابع بانک‌ها بوده و بدون آن وجود بانک چندان قابل توجیه نمی‌باشد، زیرا سرمایه بانک‌ها در مقابل سپرده آن‌ها رقم ناچیزی را تشکیل می‌دهد و چون اعطای تسهیلات که یکی از راه های اصلی کسب درآمد بانک‌ها می‌باشد، معمولاً از محل جذب سپرده‌ها تأمین می‌گردد، بنابراین مجهز بودن بانک‌ها به منابع سپرده از امور ضروری می‌باشد.